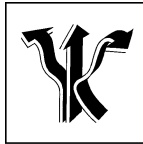

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“МІЖНАРОДНЕ ПРАВО”
(для бакалаврів)

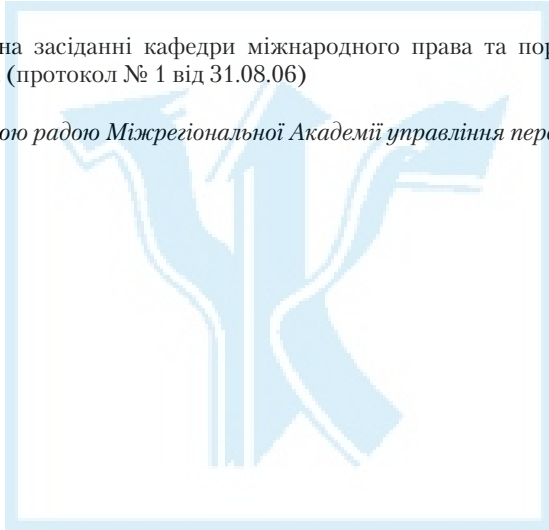
МАУП

Київ 2006

Підготовлено професором кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства *Н. В. Плахотнюк*

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства (протокол № 1 від 31.08.06)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Плахотнюк Н. В. Навчальна програма дисципліни “Міжнародне право” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2006. — 42 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Міжнародне право”, вказівки до виконання контрольної роботи, теми і завдання для контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Міжнародне право як навчальна дисципліна в юридичних та інших вищих навчальних закладах, які забезпечують підготовку студентів за напрямом та спеціальністю “Правознавство”, вивчає самостійний правовий комплекс, норми якого встановлюються за допомогою узгодженого волевиявлення держав, а реалізуються як у міждержавно-му спілкуванні, так і у внутрішньодержавній сфері.

Нині загальний стан міжнародно-правового регулювання, його місце у правовій системі України, нормативна співдружність міжнародних договорів та українського законодавства визначають цінність міжнародного права не тільки для дипломатів та інших спеціалістів з “зовнішньою орієнтацією”, а й для тих, хто працюватиме чи працює в органах, організаціях, установах, які забезпечують внутрішній правопорядок.

У сучасний період на зміст міжнародно-правового регулювання істотно впливають такі фактори, як розширення кола суб'єктів міжнародного права, масштабний характер науково-технічної революції, посилення впливу міжнародної суспільної думки, стійка тенденція до демократизації міжнародного та внутрішньодержавного життя, розвиток механізмів захисту прав людини. Дедалі більшою мірою виявляється тенденція до юридичного забезпечення інтересів міжнародного співтовариства загалом. Істотні зміни відбуваються в механізмі створення норм міжнародного права. Виникла така функція міжнародного права, як сприяння становленню та розвитку демократичної правової держави. Відчувається потреба в посиленні ролі ООН у вирішенні глобальних проблем. Зростає значення міжнародних судів.

Ці процеси сприяють дедалі активнішому застосуванню норм міжнародного права у правовій системі України, завдяки чому відкриваються широкі можливості для використання потенціалу, закладеного у високій соціальній цінності міжнародного права, практичній діяльності органів, організацій та установ у сфері внутрішньодержавних відносин.

Норми міжнародного права мають використовуватись у правозастосовчому процесі, тобто в діяльності органів державної влади, місцевого самоуправління, судів – конституційних, загальної юрисдикції, арбітражних, прокуратури, юстиції, органів внутрішніх справ, служби безпеки, адвокатури, банківських та інших структур. Знан-

ня міжнародних договорів, вміння їх тлумачити та застосовувати в сукупності з українським законодавством — необхідна умова право-мірної та ефективної діяльності цих органів, установ та їх посадових осіб.

Особливої значущості набирає знання міжнародного права для молоді, студентів, особливо студентів-правознавців. Без знання основних галузей, інститутів і термінологічного апарату міжнародного права дуже важко пізнати глибинні процеси й особливості становлення, розвитку і функціонування правової системи своєї держави та інших країн, що перебувають у загальносвітовому розвитку.

Створення нового світового порядку є одним з найважливіших завдань сучасності, адже нині на передній план висуваються інтереси, пов'язані з виживанням людства. Саме для вирішення глобальних проблем необхідний високий рівень взаємодії широкого кола держав. Міжнародне співтовариство стає щодалі важливішою соціально-політичною системою, зміцнення якої забезпечить як національні, так й інтернаціональні інтереси держав і народів. Створюваний новий світовий порядок повинен базуватися на балансі національних і загальних інтересів держав. Цей порядок покликаний вирішити одну з глобальних проблем сучасності — зробити світову систему керованішою, без чого неможливо вирішувати інші глобальні проблеми.

Необхідним інструментом створення і підтримки нового порядку, від якого залежить доля не тільки кожної країни, а й людства загалом, є міжнародне право. Новий світовий порядок має бути демократичний. Він покликаний забезпечити законні інтереси всіх держав, сприяти гармонізації міжнародних відносин. Баланс сили підлягає заміні балансом інтересів як бази стабільності світового порядку. Право необхідне для забезпечення демократизму міжнародної системи. Новий світовий порядок повинен бути правовим порядком міжнародного правового співтовариства.

Міжнародне право з усіх видів права вирізняється як найдинамічніше, яке демонструє високу здатність адаптуватися до мінливого світу.

Міжнародне право ХХІ ст. є правом міжнародного співтовариства, яке приділяє особливе значення захисту інтересів міжнародного співтовариства загалом.

Мета вивчення дисципліни:

- ознайомитися з особливостями, основними поняттями, категоріями, інститутами та галузями міжнародного права;
- здійснити правову підготовку, спрямовану на формування інтелектуального потенціалу висококваліфікованих працівників, що опанували основи теоретичних знань у сфері міжнародного права, необхідні для майбутньої трудової діяльності.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні *знати*

- основні напрями міжнародно-правової діяльності України на сучасному етапі її розвитку;
- основні проблеми міжнародного права України;
- предмет і завдання курсу “Міжнародне право”;
- зв'язок міжнародного права з іншими галузями права;

вміти

- використовувати здобуті знання з міжнародного права у практичній діяльності;
- працювати з міжнародними договорами, іншими міжнародними актами та справами Міжнародного Суду ООН, а також тлумачити їх відповідно до конкретних ситуацій міжнародного життя;
- оцінювати сучасні політичні події у світлі міжнародного права.

Дисципліна “Міжнародне право” викладається після засвоєння студентами теорії держави і права, історії держави і права зарубіжних країн, державного права зарубіжних країн. Міжнародне право розпочинає цикл дисциплін міжнародного права, таких як “Міжнародне приватне право”, “Міжнародне комерційне право”, “Міжнародний комерційний арбітраж” та ін. Ця дисципліна є базовою для вивчення галузей міжнародного права як окремих дисциплін.

За результатами вивчення матеріалу дисципліни “Міжнародне право” студенти складають іспит.

Згідно із навчальним планом Інституту права Міжрегіональної Академії управління персоналом цей предмет вивчається на III курсі протягом одного семестру.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“МІЖНАРОДНЕ ПРАВО”

№ пор.	Назви змістового модуля і теми
1	<p>Змістовий модуль I. Поняття сучасного міжнародного права</p> <p>Поняття сучасного міжнародного права. Норми і джерела міжнародного права</p>
2	Історія виникнення і розвитку міжнародного права
3	Основні принципи міжнародного права
4	Суб'єкти міжнародного права
5	Територія в міжнародному праві
6	Населення і міжнародне право
	Модульний контроль
7	<p>Змістовий модуль II. Міжнародні договори щодо регулювання діяльності держав та міжнародних організацій</p> <p>Право міжнародних організацій</p>
8	Міжнародно-правові засоби вирішення міжнародних спорів і конфліктів
9	Міжнародно-правова відповідальність
10	Право міжнародних договорів
	Модульний контроль
11	<p>Змістовий модуль III. Основні галузі міжнародного права</p> <p>Право зовнішніх зносин (дипломатичне і консульське право)</p>
12	Міжнародне право прав людини
13	Міжнародне гуманітарне право
14	Міжнародне морське право
15	Міжнародне повітряне та космічне право
16	Міжнародне економічне право
17	Міжнародне кримінальне право
	Модульний контроль
Разом годин: 108	

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
дисципліни
“МІЖНАРОДНЕ ПРАВО”

Змістовий модуль I. Поняття сучасного міжнародного права

Тема 1. Поняття сучасного міжнародного права.

Норми і джерела міжнародного права

Міжнародне право як особлива система права. Основні особливості сучасного міжнародного права порівняно з національним. Міжнародне публічне і міжнародне приватне право, їх співвідношення. Функції міжнародного права.

Співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Дуалістична та моністична теорії. Проблема гармонізації національного і міжнародного права. Міжнародне право про взаємодію з національним правом. Національне право про взаємодію з міжнародним правом. Міжнародне і конституційне право.

Норми міжнародного права, їх класифікація. Норми міжнародного “м’якого права”. Звичаєві норми міжнародного права. Договірні норми. Взаємозв’язок звичаєвих і договірних норм.

Джерела міжнародного права. Договір і звичай — основні джерела міжнародного права. Інші види джерел міжнародного права: акти міжнародних організацій, доктрина міжнародного права, загальні принципи права, міжнародні судові рішення — їх роль і місце в системі джерел міжнародного права. Кодифікація міжнародного права.

Система сучасного міжнародного права, її складові. Інститути та галузі міжнародного права.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 2. Історія виникнення і розвитку міжнародного права

Виникнення міжнародного права і періодизація його історії.

Міжнародне право періоду стародавнього світу (з давніх часів до 476 р.: імперський експансіонізм та поява християнства).

Міжнародне право середніх віків (з V ст. до Вестфальського миру 1648 р.).

Класичне міжнародне право. Зародження класичного міжнародного права (XVII–XVIII ст.). Розвиток класичного міжнародного права (1739–1919 рр.). Розвиток доктрини міжнародного права.

Перехід від класичного до сучасного міжнародного права (1919–1946 рр.).

Сучасне міжнародне право.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 3. Основні принципи міжнародного права

Поняття основних принципів сучасного міжнародного права, їх види. Загальні риси принципів.

Принцип незастосування сили або погрози силою.

Принцип мирного вирішення міжнародних спорів.

Принцип невторчання у внутрішні справи держав.

Принцип співробітництва держав.

Принцип рівноправності та самовизначення народів і націй.

Принцип суверенної рівності держав.

Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.

Принцип непорушності кордонів.

Принцип територіальної цілісності держав.

Принцип загальної поваги прав і основних свобод людини.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 4. Суб'єкти міжнародного права

Поняття і види суб'єктів міжнародного права.

Держави — основні суб'єкти міжнародного права. Поняття держави в міжнародному праві. Основні права й обов'язки держави в міжнародному спілкуванні. Державний суверенітет та його міжнародно-правове значення.

Міжнародна правосуб'єктність націй і народів, які борються за створення незалежної держави.

Правосуб'єктність міжнародних організацій.

Нетипові суб'єкти міжнародного права. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень.

Проблема інших суб'єктів міжнародного права. Питання про міжнародну правосуб'єктність індивіда. Транснаціональні корпорації.

Міжнародно-правове визнання. Конститутивна та декларативна теорії визнання. Процесуальні форми визнання держав. Визнання держав. Визнання урядів. Інші види визнання.

Правонаступництво в міжнародному праві. Основні принципи правонаступництва суб'єктів міжнародного права. Правонаступ-

ництво щодо договорів. правонаступництво щодо державної власності. правонаступництво щодо державних архівів та державних боргів. правонаступництво України у зв'язку з припиненням існування СРСР.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 5. Територія в міжнародному праві

Поняття та види території за міжнародним правом: державна, з міжнародним, змішаним та особливим режимами.

Юридична природа державної території і її склад. Теорії юридичної природи державної території. Суходіл, водний простір, надра, повітряний простір.

Територіальне верховенство держави — органічне поєднання засад володіння, володарювання та управління щодо території як невід'ємної ознаки держави, матеріальної бази її існування. Цілісність державної території як принцип міжнародного права.

Розмежування сфери дії територіального верховенства держав. Державні кордони, їх правовий режим. Види державних кордонів: орографічні, геометричні, астрономічні. Засоби визначення, встановлення та перевірки кордонів. Делімітація. Демаркація. Редемаркація.

Непорушність державних кордонів. Спори і суперечки з приводу кордонів. Міжнародно-правові підстави для зміни державних кордонів.

Міжнародні ріки і їх правовий режим. Міжнародно-правовий режим річки Дунай.

Території під особливим правовим режимом. Нейтралізовані та демілітаризовані території. Без'ядерні зони — політичні та правові аспекти.

Правові режими Арктики та Антарктики. Кордони району. Вашингтонський договір про Антарктиду 1959 р. й головні риси встановленого ним режиму.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 6. Населення і міжнародне право

Поняття населення і регламентація його становища. Склад населення держави. Спеціальні категорії населення в міжнародному праві.

Громадянство та його значення для міжнародного права. Правове регулювання громадянства. Право на дипломатичний захист. Способи набуття громадянства. Філіація та натуралізація. Трансферт та оптація. Припинення громадянства. Громадянство України.

Подвійне громадянство: правове становище біпатридів. Засоби вирішення проблеми апатридів у міжнародних відносинах.

Поняття “іноземні громадяни” і “іноземці”. Правовий режим іноземців та його види. Характерні особливості правового становища іноземців.

Право притулку: поняття та основні риси цього інституту. Територіальні та дипломатичні притулки. Юридичні засади права притулку.

Правовий статус біженців і переміщених осіб. Міжнародно-правові норми та міжнародні органи у справах біженців та переміщених осіб.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Змістовий модуль II. Міжнародні договори щодо регулювання діяльності

Тема 7. Право міжнародних організацій

Поняття та розвиток права міжнародних організацій. Його характерні риси і сучасна система. Історичні аспекти створення міжнародних організацій.

Міжнародні конференції: статус і функції, правила процедури. Механізм прийняття рішень. Постійні міжнародні органи.

Юридична природа міжнародних організацій. Міжнародні організації та державний суверенітет. Основні особливості правосуб'єктності міжнародних організацій.

Сучасна система міжнародних організацій. Їх типи і види. Класифікація міжнародних організацій (міжурядових). Функції міжнародних організацій. Членство в міжнародних організаціях. Органи міжнародних організацій.

Організація Об'єднаних Націй (ООН). Історія створення і правова природа ООН. Мета, завдання та принципи ООН. Умови членства в ООН. Структура ООН. Генеральна Асамблея. Рада Безпеки. Інші головні органи.

Спеціалізовані установи ООН: загальна характеристика, цілі, склад, структура, основні принципи і напрями діяльності.

Регіональні міжнародні організації і їх правова природа.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 8. Міжнародно-правові засоби вирішення міжнародних спорів і конфліктів

Становлення та розвиток принципу мирного вирішення міжнародних спорів. Основні міжнародно-правові акти, які відображають його зміст.

Поняття та джерела права мирного вирішення міжнародних спорів. Види міжнародних спорів. Поняття і види мирних засобів їх вирішення. Міжнародні спори політичного і юридичного характеру та відповідні засоби їх вирішення.

Безпосередні переговори як головний початковий засіб вирішення міжнародних спорів. Переговори на вищому рівні і на міжнародних конференціях. Консультація як особлива форма переговорів.

Добрі послуги та посередництво, спільне і відмінне між ними.

Міжнародна слідча процедура. Узгоджувальні комісії. Порядок їх формування, порядок прийняття рішень. Міжнародні угоди про мирчу процедуру.

Судові засоби, їх загальна характеристика.

Міжнародні третейські суди (арбітражі). Історія розвитку і процедура діяльності третейських судів. Постійна палата Третейського суду в Гаазі. Арбітражна процедура і правила арбітражного процесу.

Міжнародний суд ООН. Юрисдикція, рішення, консультативні висновки і постанови Міжнародного суду ООН.

Вирішення спорів міжнародними організаціями ООН. Суд Європейського Союзу. Європейський суд з прав людини.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 9. Міжнародно-правова відповідальність

Поняття і юридична природа міжнародно-правової відповідальності, її передумови, принципи, завдання. Зміст міжнародно-правової відповідальності.

Підстави міжнародно-правової відповідальності. Поняття та ознаки міжнародного правопорушення. Міжнародні злочини і міжнародні правопорушення.

Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності, держава як головний її суб'єкт. Особливості міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій.

Об'єкт міжнародно-правової відповідальності. Матеріальна та політична відповідальність. Інститут об'єктивної відповідальності

держав. Сатисфакція, репресалія, реторсія, санкція, репарація, реституція, субституція. Залежність обсягу і виду відповідальності від характеру та наслідків правопорушення.

Обставини, що виключають міжнародно-правову відповідальність. Міжнародна кримінальна відповідальність. Нюрнберзький і Токійський міжнародні військові трибунали.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 10. Право міжнародних договорів

Поняття права міжнародних договорів. Міжнародний договір і внутрішньодержавний закон. Законодавство України про міжнародні договори та їх дію на території України.

Поняття та юридична природа міжнародного договору. Класифікація міжнародних договорів. Сторони в договорах. Право на участь у договорах. Органи держави, які уповноважені на укладення міжнародних договорів.

Процес укладення міжнародних договорів. Стадії укладення. Застереження. Предмет договору. Критерії його правомірності. Протиправні міжнародні договори.

Форма та структура міжнародних договорів. Найменування та мова міжнародних договорів. Дія договорів, набрання чинності, строк дії. Застосування і тлумачення договорів. Види тлумачення.

Недійсність договорів. Припинення чи призупинення дії договорів. Внесення змін до договорів.

Забезпечення виконання міжнародних договорів.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Змістовий модуль III. Основні галузі міжнародного права

Тема 11. Право зовнішніх зносин (дипломатичне і консульське право)

Поняття права зовнішніх зносин. Об'єкт і суб'єкт цього права, його джерела та система. Зовнішні зносини України, її законодавство з питань дипломатичних і консульських відносин.

Органи зовнішніх зносин держав і їх система. Внутрішньодержавні та зарубіжні, постійні та тимчасові органи зовнішніх зносин.

Поняття дипломатичного права, його загальна характеристика. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. Початок і

закінчення дипломатичного представництва. Види дипломатичних представництв, їх персонал, структура. Торговельні представництва. Функції дипломатичних представництв. Класи і ранги дипломатів. Дипломатичний корпус, його функції. Дипломатичні привілеї та імунітети.

Право спеціальних місій. Конвенція про спеціальні місії 1969 р. Види, функції спеціальних місій. Привілеї та імунітети спеціальних комісій.

Дипломатичне право міжнародних організацій. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях. Делегації і спостерігачі держав на міжнародних конференціях. Привілеї та імунітети міжнародних організацій та їх персоналу. Привілеї та імунітети представників держав при міжнародних організаціях.

Поняття консульського права, його джерела. Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. Консульські відносини. Організація консульських установ. Штатні та нештатні (почесні) консули. Класи консульських установ. Консульський округ. Консульський корпус. Функції консульських установ. Консульські привілеї та імунітети.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 12. Міжнародне право прав людини

Поняття міжнародного права прав людини, його система. Поняття прав людини. Значення міжнародного захисту прав людини для сучасних міжнародних відносин. Становлення та розвиток міжнародного захисту прав людини як галузі міжнародного права. Громадянські та політичні права. Економічні, соціальні та культурні права. Колективні права.

Міжнародне співробітництво в заохоченні та розвитку поваги до прав людини. Основні міжнародно-правові акти про права людини. Загальна декларація прав людини 1948 р. Пакт про громадянські та політичні права 1966 р. Пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. Класифікація міжнародних актів про права людини. Пріоритетний характер норм про права людини в системах міжнародного та внутрішньодержавного права сучасності.

Особливості міжнародного захисту прав людини як галузі міжнародного права. Галузеві принципи міжнародного захисту прав людини.

Механізми міжнародного співробітництва у сфері прав людини. Комісія ООН з прав людини. Роль спеціалізованих установ ООН, зокрема МОП, ВООЗ, ЮНЕСКО.

Експертні органи, створені на основі універсальних договорів у сфері прав людини.

Регіональне співробітництво з питань прав людини. Рада Європи. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р. та протоколи до неї. Конвенція СНД про права і основні свободи людини від 26 травня 1995 р.

Механізми міжнародного контролю за дотриманням прав людини. Процедура розгляду індивідуальних петицій. Верховний комісар ООН з прав людини. Європейський суд з прав людини. Контрольні механізми в межах ОБСЄ.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 13. Міжнародне гуманітарне право

Поняття і джерела міжнародного гуманітарного права. Сфера дії гуманітарного права. Основні інститути міжнародного гуманітарного права.

Збройні конфлікти в сучасному світі та їх класифікація. Міжнародні збройні конфлікти і збройні конфлікти міжнародного характеру – критерії їх розмежування.

Принципи гуманізації збройних конфліктів як концентроване відображення завдань міжнародного права в умовах збройної боротьби в усіх її проявах. Складові цього принципу: неприпустимість застосування варварських і нелюдських засобів ведення збройної боротьби; чесність і доброчесність у виборі методів, які використовуються під час військових дій; відповідальність учасників збройних конфліктів за військові злочини.

Учасники збройних конфліктів. Комбатанти, їх права й обов'язки. Некомбатанти, їх права й обов'язки. Міжнародно-правовий статус медичного та духовного персоналу збройних сил воюючих сторін. Поводження з найманцями, шпигунами, вивідувачами.

Початок війни і його правові наслідки. Юридична кваліфікація факту оголошення чи неоголошення війни при вже розпочатих військових діях. Стан війни і доля дипломатичних і консульських відносин, договірних зв'язків. Театр війни. Нейтралізовані та демілітаризовані території.

Закони та звичаї війни. Заборонені засоби і методи ведення війни.

Захист жертв війни. Військовополонені. Режим військового полону. Міжнародно-правові акти, які його визначають. Коло осіб, які

користуються статусом військовополонених. Режим поранених і хворих зі складу збройних сил у суходільній і морській війнах.

Режим військової окупації. Правове становище населення окупованої території. Рух опору на окупованій території.

Поняття нейтралітету. Нейтралітет у суходільній війні. Нейтралітет і військові дії на морі, у повітряному просторі.

Міжнародно-правове регулювання завершення військових дій і стану війни.

Міжнародне гуманітарне право і миротворчі сили ООН.

Забезпечення норм міжнародного гуманітарного права.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 14. Міжнародне морське право

Поняття та джерела міжнародного морського права. Кодифікація міжнародного морського права. Конференції ООН з морського права.

Класифікація морських просторів.

Внутрішні морські води і їх правовий режим. Закриті та відкриті для заходження іноземних суден морські порти. Національне законодавство і міжнародне право про їх правовий статус.

Правовий режим територіального моря. Право мирного проходження — міжнародне право та законодавство прибережної держави щодо цього.

Прилеглі зони, їх види і правовий режим згідно з конвенціями 1958 та 1982 р. Суверенні права прибережної держави у прилеглих зонах.

Континентальний шельф. Виключна економічна зона, її правовий статус. Конвенція ООН з морського права 1982 р. про права і обов'язки інших держав у виключній економічній зоні.

Міжнародно-правовий режим відкритого моря. Принцип свободи відкритого моря і його складові. Принцип виключної юрисдикції держави прапора судна у відкритому морі. Імунітет військових кораблів у відкритому морі.

Міжнародний район морського дна і його режим за конвенцією ООН 1982 р. Концепція спільної спадщини людства щодо нього. Міжнародний орган з морського дна.

Міжнародні канали.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 15. Міжнародне повітряне та космічне право

Поняття та джерела міжнародного повітряного права. Основні принципи міжнародного повітряного права. Правовий статус повітряного простору над територією держави і територією загально-го користування держав. Юрисдикція держави у своєму повітряному просторі. Свобода польотів у міжнародному повітряному просторі. Правовий статус повітряного судна і його екіпажу. Боротьба з актами незаконного втручання в діяльність цивільної авіації. Міжнародні авіаційні організації. Відповідальність у міжнародному повітряному праві.

Поняття та джерела міжнародного космічного права. Основні принципи космічної діяльності. Правовий режим космічного простору та небесних тіл. Концепція “загальної спадщини людства” у космічному праві. Правовий статус космічних об’єктів. Правовий статус космічних апаратів та їх екіпажів. Права й обов’язки держав при здійсненні космічної діяльності. Міжнародно-правові обмеження військового використання космосу. Міжнародні космічні організації. Особливості міжнародно-правової відповідальності в космічному праві.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 16. Міжнародне економічне право

Поняття та джерела міжнародного економічного права. Цілі та принципи міжнародного економічного права. Особливості міжнародного економічного права як галузі міжнародного публічного права. Держава в міжнародному економічному праві. Відповідальність держави і приватних осіб. Транснаціональні корпорації.

Історичний розвиток форм міжнародно-правового регулювання міждержавних економічних відносин — договори про торгівлю та мореплавство. Угоди про торгівлю і платежі, надання економічної і технічної допомоги, науково-технічне співробітництво та інше. Двосторонні угоди в цій галузі.

Багатосторонні угоди у сфері міжнародних економічних відносин. Генеральна угода про тарифи і торгівлю 1947 р. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р.

Міжнародні економічні організації.

Проблема встановлення нового економічного порядку та створення системи міжнародної економічної безпеки. Декларація щодо цього

від 1 травня 1974 р. та Хартія економічних прав і обов'язків держав від 12 грудня 1974 р.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

Тема 17. Міжнародне кримінальне право

Поняття, предмет і система міжнародного кримінального права. Принципи та джерела міжнародного кримінального права.

Міжнародний злочин та його ознаки. Суб'єкт міжнародного злочину. Міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні злочини.

Поняття злочинів міжнародного характеру як основного об'єкта співробітництва держав із запобігання таким злочинам і покарання осіб, які їх скоїли. Відмінність злочинів міжнародного характеру від звичайних кримінальних злочинів і від міжнародних злочинів, крієтерії розмежування.

Співробітництво держав у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру та його основні міжнародно-правові форми: укладення договорів, участь у міжнародних організаціях. Конгреси ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками.

Правові засади співробітництва держав у боротьбі з окремими видами злочинів: підробка грошових знаків, тероризм, рабство та работоргівля, незаконні операції з наркотичними засобами.

Міжнародні кримінальні суди. Нюрнберзький та Токійський міжнародні військові трибунали. Міжнародні кримінальні трибунали для Югославії та Руанди. Міжнародний кримінальний суд.

Видача злочинців (екстрадиція), поняття та умови видачі. Проблема "видачі чи надання притулку". Принцип "або видача, або кримінальне переслідування за законом утримуючої держави".

Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол). Історія та умови створення. Правові засади діяльності. Структура Інтерполу, функції та повноваження.

Література [3; 4; 6; 8; 10; 11; 14; 16]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Поняття, особливі риси та призначення сучасного міжнародного права.
2. Норми міжнародного права: порядок створення та види.

3. Основні принципи міжнародного права, їх значення в системі права.
4. Джерела сучасного міжнародного права.
5. Система міжнародного права.
6. Сфера дії міжнародного права.
7. Суб'єкти міжнародного права.
8. Міжнародна правосуб'єктність держави.
9. Проблема визнання та правонаступництво суб'єктів у міжнародному праві.
10. Поняття, юридична природа та складові державної території.
11. Континентальний шельф, його правовий режим.
12. Правовий режим Антарктики.
13. Міжнародний район морського дна та його режим за Конвенцією ООН з морського права 1982 р.
14. Міжнародний договір, стадії процесу його укладення.
15. Недійсність, призупинення або припинення дії договорів. Внесення змін до договорів.
16. Правовий режим іноземців та його види. Характерні особливості правового становища іноземців.
17. Поняття міжнародної організації, їх види та правосуб'єктність.
18. ООН та система її головних органів.
19. Міжнародні конференції, їх статус і функції. Механізм прийняття рішень.
20. Міжнародний суд ООН: склад, повноваження, судова процедура.
21. Спеціалізовані установи ООН.
22. Правові засоби розв'язання міжнародних спорів.
23. Міжнародне право прав людини, його особливості порівняно з іншими галузями міжнародного права.
24. Поняття та види відповідальності в міжнародному праві.
25. Міжнародні правопорушення, їх види.
26. Система органів зовнішніх зносин.
27. Дипломатичні та консульські представництва.
28. Міжнародні кримінальні суди.
29. Інститут видачі злочинців у міжнародному праві.
30. Інтерпол: структура, функції, повноваження.
31. Міжнародне економічне право, його особливості порівняно з іншими галузями міжнародного права.

32. Транснаціональні корпорації та їх значення у міжнародному економічному праві.
33. Проблема захисту прав людини у сучасному міжнародному праві.
34. Механізми міжнародного співробітництва у сфері прав людини.
35. Європейський суд з прав людини: склад, повноваження, судова процедура.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольна робота є самостійним видом роботи студента, передбаченим навчальним планом вивчення курсу “Міжнародне право”. Її виконують студенти заочної форми навчання.

Номер теми контрольної роботи повинен відповідати останнім двом цифрам номера залікової книжки студента. Важлива умова щодо порядку вибору теми полягає у тому, що в одній навчальній групі у різних студентів не повинно бути однакових тем.

Контрольні роботи виконуються за варіантами індивідуально кожним студентом. Якщо у студента є бажання виконати контрольну роботу за цікавою для нього темою, якої немає в переліку тем контрольних робіт, то він може звернутися до викладача з пропозицією для узгодження назви пропонованої студентом теми.

Мета контрольної роботи — закріпити знання з навчальної дисципліни, що передбачає оволодіння методами наукового аналізу, самостійне вивчення законодавчих і літературних джерел, оформлення результатів науково-дослідної роботи.

Після вибору теми студент повинен ознайомитися з відповідним розділом (главою) підручника (посібника), що надасть йому можливість з'ясувати зміст та перелік питань, які мають бути розглянуті в роботі, після чого скласти план. План має охоплювати всі питання теми (проблеми), проте не бути громіздким. Оптимальний варіант плану — до чотирьох найважливіших питань і висновки.

Робота може містити вступ, хоча не обов'язково. Якщо студент вирішив написати вступ, то в ньому не слід розкривати проблему по суті (типова помилка). Зміст вступу зводиться до визначення актуальності теми (проблеми), ступеня її розробки в літературі тощо.

В основній частині студент повинен творчо осмислити, чітко та зрозуміло викласти зібраний і систематизований матеріал.

Підбирання літератури слід починати з підручників, навчальних посібників, монографій, а потім переходити до періодичних видань (статей журналів, газет).

Опрацьовуючи літературу, бажано скласти короткий конспект вивчених джерел і зробити короткі виписки. Виписки можна робити як на окремих аркушах, так і на картках. Це дасть змогу спочатку систематизувати їх за окремими питаннями плану, а відтак (при складанні загального списку використаної літератури) розташувати в алфавітному порядку.

У виписках необхідно занотувати відповідні реквізити використаного літературного джерела: прізвище автора, назву праці, місце видання, назву видавництва, рік видання, сторінки.

У висновку (до двох сторінок) студент підбиває підсумки розглянутих питань контрольної роботи.

Контрольна робота оформлюється і подається на перевірку викладачу кафедри у друкованому вигляді згідно з вимогами до оформлення наукових робіт для гуманітарних спеціальностей.

Контрольна робота друкується на аркушах білого паперу формату А4 (210х297 мм) через 2 міжрядкових інтервали (для друкарської машинки), півтора — для комп'ютера (шрифт — Times New Roman, розмір шрифту — 14). На сторінці повинно бути до 30 рядків і витримані такі поля: ліве — 30 мм, праве — 10 мм, верхнє і нижнє — 20–25 мм.

Обсяг контрольної роботи повинен становити 13–15 друкованих сторінок, включаючи титульну, а також зміст роботи. Список літератури не включається в обсяг контрольної роботи.

Важливе значення має правильне оформлення посилань на джерела та матеріали, які студент використовує при написанні контрольної роботи. Посилання оформлюється у квадратних дужках із зазначенням сторінки джерела.

Наприклад:

У науці міжнародного права загальноприйнято, що ... [23, с. 157; 53, с. 38]. При цьому слід враховувати, що ...

Оформлення списку літератури є важливою складовою написання контрольної роботи. У список включаються тільки ті джерела, які студент вивчав при написанні контрольної роботи і на які зроблено посилання в роботі. При оформленні списку літератури його слід умовно поділити на дві частини: нормативні акти і спеціальну літературу (нумерація при цьому залишається наскрізною). До спеціальної

літератури належать монографії, підручники, навчальні посібники, наукові статті та ін. Дані джерела розміщуються в алфавітному порядку назв або прізвищ перших авторів.

Контрольна робота крім теоретичного питання включає практичне завдання, яке студент вибирає за першою літерою свого прізвища (див. таблицю).

Перша літера прізвища студента	Номер практичного завдання контрольної роботи
А, Б, Ф, С, Х	6
Ж, Ч, Ш, Я	5
К, Є, Р, Ю, Е	4
Т, Д, О, М, Ї	3
І, Г, З, У, Н, Ц	2
Щ, П, Л, В	1

Контрольна робота оцінюється: “зарахована”, “незарахована”.

Незарахована контрольна робота повертається студенту для виправлення недоліків. Після усунення недоліків необхідно повернути як незараховану контрольну роботу, так і новий варіант контрольної роботи.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

Космічний супутник зійшов з орбіти, впав на територію держави А, заподіявши істотної шкоди. Потерпіла держава пред'явила претензії про відшкодування шкоди. Держава, яка запустила супутник, стверджує, що не вчинила жодних протиправних дій, падіння об'єкта відбулось з об'єктивних причин, і тому відсутня її вина в заподіянні шкоди.

Чи є в діях держави, яка запустила супутник, склад правопорушення? Особливості виникнення та реалізації відповідальності за заподіяння шкоди без вини.

Завдання 2

Військові кораблі КНДР, застосувавши силу, затримали у своїх територіальних водах військовий розвідувальний корабель США.

Чи правомірні дії влади КНДР? Чи є в цій ситуації застосування сили необхідною обороною? Обґрунтуйте свою відповідь посилан-

нями на норми Статуту ООН та Конвенції ООН з морського права 1982 р.

Завдання 3

У березні 2001 р. влада США оголосила персонами нон грата групу російських дипломатів у США. У відповідь на ці дії Росія оголосила персонами нон грата чотирьох представників розвідувальних служб США, які працювали під дипломатичним прикриттям. Ще 46 дипломатів повинні були залишити Росію до липня 2001 р. У “такий спосіб, — зауважила російська влада, — Москва повністю застосувала дзеркальний підхід у своїй відповіді на дії США щодо висилки групи російських дипломатів”.

Чи правомірні з позицій міжнародного права дії США та Росії? Значення реторсії у сучасних міжнародних відносинах.

Завдання 4

Україна є учасницею Конвенції про попередження злочинів геноциду та покарання за нього 1948 р.

Якщо виникає спір з будь-якою іншою державою — учасницею цієї Конвенції, чи може вона передати спір до Міжнародного суду ООН без згоди України? Якщо може, то яке юридичне значення для України матиме рішення Суду?

Завдання 5

Влітку 2003 р. приватний автомобіль громадянина П. зіткнувся з ЛІАЗом, за кермом якого перебував водій посольства Чехії. ДАІ встановила, що аварія сталася з вини водія ЛІАЗа (громадянин Чехії). П. звернувся до районного суду за місцем знаходження посольства з позовом про відшкодування шкоди.

Чи має право суд порушити позовне провадження? Вирішіть справу по суті.

Завдання 6

Посол держави А скоїв тяжкий злочин у державі перебування Б та погодився на притягнення його до кримінальної відповідальності за законами цієї країни. На підставі вироку суду держави Б він був зашуджений до 10 років позбавлення волі. Держава А заявила протест, звинувативши державу Б у порушенні норм дипломатичного права.

Оцініть законність дій держави Б. Чи обґрунтований протест держави А?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Змістовий модуль I. Поняття сучасного міжнародного права

До теми 1

1. Як можна прокоментувати основні дефініції поняття “міжнародне право”, що наводяться в літературних джерелах?
2. Зміст поняття системності міжнародного права і основні компоненти поняття “міжнародна система”.
3. Основні риси сучасного міжнародного права.
4. Як співвідносяться міжнародне право та міжнародне приватне право?
5. Як співвідносяться міжнародне право та внутрішньодержавне право?
6. Функції міжнародного права.
7. Джерела міжнародного права?
8. Чи взаємопов'язані звичаєві та договірні норми?

До теми 2

1. Періодизація історії міжнародного права.
2. Міжнародне право Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
3. Значення Вестфальського миру 1648 року для розвитку міжнародного права.
4. Особливості міжнародного права XIX століття.
5. Відмінність міжнародного права від сучасного міжнародного права.

До теми 3

1. Що входить до нормативного змісту принципу незастосування сили та погрози силою?
2. Значення принципу вирішення спорів мирними засобами.
3. Зміст поняття “справи, що належать до внутрішньої компетенції держав”.
4. Специфіка принципу суверенної рівності держав.
5. Як слід розуміти добросовісність у справі дотримання міжнародних зобов'язань?
6. Спільне та відмінне принципів недоторканості кордонів і територіальної цілісності держав.
7. Значення принципу поваги прав та основних свобод людини в сучасному міжнародному праві.

До теми 4

1. Коло суб'єктів міжнародного права.
2. Що таке державний суверенітет?
3. Форми і види міжнародно-правового визнання.
4. Відмінність визнання *de facto* від визнання *de jure*.
5. Декларативна і конститутивна значущість визнання.
6. Сутність правонаступництва держав.
7. Які існують міжнародні угоди з питань правонаступництва та яку роль відіграє міжнародне звичаєве право в регулюванні цих питань?
8. Як вирішуються питання правонаступництва держав щодо державної власності?
9. Особливості правонаступництва у зв'язку з розпадом СРСР.

До теми 5

1. Основні види території та їх межі у просторі.
2. Поняття державної території та її складові.
3. Порядок встановлення державних кордонів.
4. Правомірні способи зміни державних кордонів та належності території.
5. Коротко охарактеризуйте режим міжнародної ріки.
6. Що означає поняття “північний полярний сектор”?
7. Правовий режим морського простору в Арктиці.
8. Основний зміст Договору про Антарктику 1959 р.

До теми 6

1. Визначення поняття населення та загальне оцінювання норм права, що регламентують його становище.
2. Яка група питань, пов'язаних зі становищем населення, регулюється міжнародно-правовими нормами?
3. Що таке громадянство?
4. Коли індивід може втратити громадянство?
5. Що означає подвійне громадянство, чи допускається воно за законодавством України?
6. Що таке безгромадянство, чи допускається воно з позицій міжнародного права?
7. Міжнародно-правовий статус біженців.
8. Права працівників-мігрантів.

Змістовий модуль II. Міжнародні договори щодо регулювання діяльності держав і міжнародних організацій

До теми 7

1. Ознаки міжурядової та неурядової організацій.
2. Обсяг правосуб'єктності міжурядової організації.
3. Компетенція та функція головних органів ООН.
4. Визначення спеціалізованих установ ООН.
5. Характеристика правової природи Співдружності Незалежних держав.
6. Чи є ОБСЄ міжнародною організацією?
7. Поняття та роль неурядових міжнародних організацій.

До теми 8

1. Розкрийте поняття мирних засобів вирішення міжнародних спорів.
2. Відмінність добрих послуг від посередництва.
3. Особливості слідчої та узгоджувальної процедур.
4. Схожість та відмінність арбітражної та судової процедур мирного вирішення міжнародних спорів.
5. Наслідки визнання обов'язкової юрисдикції Міжнародного суду ООН.
6. Особливості розгляду спорів у Міжнародному суді ООН.

До теми 9

1. Порівняйте відповідальність політичну та матеріальну.
2. Специфіка матеріальної відповідальності за шкідливі наслідки дій, які не становлять правопорушення.
3. Форми політичної та матеріальної відповідальності.
4. Відмінність міжнародного злочину від звичайного делікту.
5. Сучасний стан міжнародного права у сфері міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб.
6. Особливості відповідальності міжнародних організацій.

До теми 10

1. Визначення права міжнародних договорів та його місце в системі міжнародного права.
2. Джерела права міжнародних договорів.
3. Що розуміється під міжнародним договором?
4. Стадії укладення договорів та значення кожної з них.

5. Способи вираження згоди на обов'язковість міжнародних договорів.
6. Як діють договори щодо третіх сторін?
7. Види та способи тлумачення договорів.
8. В яких випадках дійсність договору може оспорюватися?
9. Як може припинитися чи призупинитися дія міжнародних договорів?

Змістовий модуль III. Основні галузі міжнародного права

До теми 11

1. Основні міжнародні конвенції у сфері дипломатичного та консульського права.
2. Роль парламенту як органу зовнішніх зносин у світовій практиці.
3. Класи дипломатичних представництв.
4. Як вирішується питання про чисельність персоналу дипломатичного представництва?
5. Що означають поняття “агреман” та “persona non grata”?
6. Відмінність правового режиму спеціальної місії від правового режиму постійного дипломатичного представництва.
7. Як встановлюються консульські відносини між державами та створюються консульські установи?
8. Види та класи глав консульських установ.
9. Правове значення консульського патента та екзекватури.
10. Сутність консульських функцій.
11. Привілеї та імунітети консульств як установ.

До теми 12

1. Значення і місце міжнародного захисту прав людини в міжнародних відносинах.
2. Що означає концепція “трьох поколінь” прав людини?
3. Правовий зміст принципу поваги прав людини.
4. Основні особливості міжнародного права прав людини як галузі загального міжнародного права.
5. Галузеві принципи міжнародного права прав людини.
6. Основні міжнародні організації та органи, які займаються правами людини.
7. Основні процедури та механізми захисту прав людини на міжнародному рівні.
8. Роль України в міжнародному захисті прав людини.

До теми 13

1. Визначення міжнародного гуманітарного права.
2. Основні принципи та джерела МГП.
3. Хто належить до жертв війни, як забезпечується їх захист МГП?
4. Хто належить до законних учасників збройних конфліктів?
5. Заборонені методи та засоби ведення війни.
6. Правовий статус цивільних об'єктів та культурних цінностей у період збройного конфлікту.

До теми 14

1. Визначення міжнародного морського права.
2. Джерела міжнародного морського права.
3. Сутність правового режиму внутрішніх вод та їх склад, зміст права мирного проходу.
4. Цілі встановлення прилеглих зон та їх правовий режим.
5. Якими принципами міжнародного права визначається правовий режим відкритого моря та в чому його сутність?
6. Зміст правового режиму виключно економічної зони.
7. Що таке континентальний шельф та який його правовий режим?
8. Що означає район морського дна? Які принципи визначають його правовий режим та в чому сутність цього режиму?
9. Міжнародні канали та їх правовий режим.

До теми 15

1. Галузеві принципи міжнародного повітряного права.
2. Відмінність правового режиму національного повітряного простору та повітряного простору загального користування.
3. Правовий статус повітряного судна.
4. Міжнародно-правові засоби боротьби проти незаконного втручання в діяльність цивільної авіації.
5. Цілі і діяльність ІКАО.
6. Як вирішуються питання відповідальності в міжнародному повітряному праві?
7. Режим космічного простору та небесних тіл.
8. Правовий статус космічних об'єктів.
9. Міжнародно-правові обмеження військового використання космосу.

До теми 16

1. Визначення міжнародного економічного права, його особливості.

2. Спеціальні принципи міжнародного економічного права.
3. Правовий статус, цілі та функції СОТ.
4. Правові форми співробітництва держав у сфері фінансових і валютних відносин.

До теми 17

1. Визначення міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру.
2. Принципи та джерела міжнародного кримінального права.
3. Основні види злочинів міжнародного характеру.
4. Як співробітничать держави в боротьбі зі злочинами міжнародного характеру?
5. Основні цілі та завдання Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Статут* Організації Об'єднаних Націй. — Нью-Йорк, ООН, 1996.
2. *Конституція* України. — К., 1996.
3. *Баймуратов М. О.* Міжнародне право: Підручник. — Х., 2002.
4. *Бирюков П. Н.* Международное право: Учеб. пособие. — М., 1998.
5. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1996.
6. *Дмитрієв А. І., Муравйов В. І.* Міжнародне публічне право / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерський. — К., 2001.
7. *Курс* международного права: В 7 т. — М., 1989–1993.
8. *Лукашук И. И.* Международное право: Учебник: В 2 т. — М., 2001.
9. *Мартенс Ф. Ф.* Современное международное право цивилизованных народов (по изданию 1904 г.) / Под общ. ред. Л. Н. Шестакова. — М., 1996. — Т. 1, 2.
10. *Международное* публичное право: Учебник / Под ред. К. А. Бекашева. — М., 1998.
11. *Международное* право: Учебник / Отв. ред. Г. И. Тункин. — М., 1994.
12. *Международное* право: Учебник / Отв. ред. Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчикова. — М., 2000.
13. *Международное* публичное право / Под ред. К. А. Бекашева. — М., 1998.

14. *Панов В. П.* Международное право: Учебные материалы. — М., 1997.
15. *Суверенітет України і міжнародне право* / Відп. ред. В. Н. Денисов, В. І. Євінтов. — К., 1995.
16. *Тимченко Л. Д.* Международное право: Учебник. — Х., 1999.
17. *Тункин Г. И.* Теория международного права. — М., 1970.
18. *Удовенко Г. Й.* Україна на міжнародній арені. — К., 1998.
19. *Черкес М. Ю.* Міжнародне право: Підручник. — К., 2001.
20. *Чубарев В. Л., Мацко А. С.* Україна в міжнародно-правових відносинах. — К., 1996.
21. *Україна на міжнародній арені: Зб. док. і матер.* — К., 1993.
22. *Додонов В. Н., Панов В. П., Румянцев О. Г.* Международное право. Словарь-справочник / Под общ. ред. В. Н. Трофимова. — М., 1998.

Додаткова

Тема 1

1. *Алексидзе Л. А.* Некоторые вопросы теории международного права: императивные нормы (jus cogens). — Тбилиси, 1982.
2. *Буткевич В. Г.* Соотношение внутрисоциального и международного права. — К., 1981.
3. *Даниленко Г. М.* Обычай в современном международном праве. — М., 1988.
4. *Євінтов В. И.* Международное сообщество и правопорядок. — К., 1990.
5. *Єгоров О.* Про співвідношення норм міжнародного і національного права // Право України. — 1993. — № 3.
6. *Лукашук И. И.* Источники международного права. — К., 1966.
7. *Лукашук И. И.* Конституции государств и международное право. — М., 1998.
8. *Лукашук И. И.* Международно-правовое регулирование международных отношений. — М., 1975.
9. *Лукашук И. И.* Нормы международного права. — М., 1997.
10. *Лукашук И. И.* Функционирование международного права. — М., 1992.
11. *Мовчан А. П.* Кодификация и прогрессивное развитие международного права. — М., 1982.

12. *Мюллерсон Р. А.* Соотношение международного и национального права. — М., 1982.
13. *Реализация международно-правовых норм во внутреннем праве* / Отв. ред. В. Н. Денисов, В. И. Евинтов. — К., 1982.
14. *Фельдман Д. И.* Система международного права. — Казань, 1983.
15. *Черниченко С. В.* Теория международного права: В 2 т. — М., 1999. — Т. 2: Старые и новые теоретические проблемы.
16. *Шестаков Л. Н.* Императивные нормы в системе современного международного права. — М., 1981.

Тема 2

1. *Баскин Ю. Я., Фельдман Д. И.* История международного права. — М., 1990.
2. *Грбарь В. Э.* Материалы к истории литературы международного права в России (1647–1917). — М., 1958.
3. *Кожевников Ф. И.* Русское государство и международное право. — М., 1947.
4. *Коровин Е. А.* История международного права. Вып. 1. — М., 1946.
5. *Левин Д. Б.* История международного права. — М., 1962.
6. *Левин Д. Б.* Наука международного права в России в конце XIX и начале XX в. — М., 1982.
7. *Фельдман Д. И., Баскин Ю. А.* Учение Канта и Гегеля о международном праве и современность. — Казань, 1977.

Тема 3

1. *Бараташвили Д. И.* Принцип суверенного равенства государств в международном праве. — М., 1978.
2. *Бобров Р. Л.* Мирное сосуществование и международное право. — М., 1978.
3. *Захарова Н. В.* Выполнение обязательств, вытекающих из международных договоров. — М., 1987.
4. *Каламкарян Р. А.* Принцип добросовестности в современном международном праве. — М., 1991.
5. *Карташкин В. А.* Права человека в международном и внутригосударственном праве. — М., 1995.
6. *Корецкий В. М.* “Общие принципы права” в международном праве. — К., 1957.
7. *Купчишин А. М., Рулько Е. Т.* Характерные черты и система принципов современного международного права. — К., 1979.

8. *Левин Д. Б.* Принцип мирного разрешения международных споров. — М., 1977.
9. *Лукашук И. И.* Принцип мирного сосуществования // Курс международного права: В 7 т. — М., 1989. — Т. 2 (гл. 2).
10. *Менжинский В. И.* Неприменение силы в международных отношениях. — М., 1976.
11. *Мовчан А. П.* Современный правопорядок. — М., 1996.
12. *Талалаев А. Н.* Право международных договоров. Т. 2. — М., 1985.
13. *Тиунов О. И.* Принцип соблюдения международных обязательств. — М., 1979.
14. *Ушаков Н. А.* Невмешательство во внутренние дела государств. — М., 1971.
15. *Ушаков Н. А.* Правовое регулирование использования силы в международных отношениях. — М., 1997.

Тема 4

1. *Аваков М. М.* Правопреемство освободившихся государств. — М., 1983.
2. *Баймуратов М. А.* Проблема международной правосубъектности органов местного самоуправления Украины. — Одесса, 1996.
3. *Блищенко И. П.* Автономия и международное право // Моск. журн. междунар. права. — 1998. — № 1.
4. *Захарова Н. В.* Правопреемство государств. — М., 1973.
5. *Клименко Б. М.* Проблемы правопреемства на территории бывшего Союза ССР // Моск. журн. междунар. права. — 1992. — № 1.
6. *Курдюков Г. И.* Государство в системе международно-правового регулирования. — Казань, 1979.
7. *Лукашук И. И.* Функционирование международного права. — М., 1992 (гл.4).
8. *О'Коннел.* Правопреемство государств. — М., 1957.
9. *Признание* в современном международном праве / Под ред. Д. И. Фельдмана. — М., 1975.
10. *Труженникова Л. Т.* Доктрина международного права о правовом положении физического лица // Моск. журн. междунар. права. — 1994. — № 4. — С. 128–141.
11. *Тункин Г. И.* Международная правосубъектность (некоторые вопросы теории). — М., 1971.
12. *Ушаков Н. А.* Государство в системе международно-правового регулирования. — М., 1997.

13. *Ушаков Н. А.* Правопреемство государств. — Уфа, 1996.
14. *Ушаков Н. А.* Юрисдикционные иммунитеты государств и их собственности. — М., 1993.
15. *Цибуков В.* Проблемы правопреемства в Содружестве Независимых Государств. — М., 1994.
16. *Черниченко С. В.* Международное право: современные теоретические проблемы. — М., 1993.
17. *Черниченко С.* Объединенная Германия: продолжатель или правопреемник прежней // Дипломат. ежегодник. — М., 1996.

Тема 5

1. *Бабурин С. Н.* Территория государства. Правовые и геополитические проблемы. — М., 1997.
2. *Барсегов Ю. Г.* Территория в международном праве. — М., 1958.
3. *Голицын В. В.* Антарктика: Международно-правовой режим. — М.: Междунар. отношения, 1983.
4. *Ермошин В. В.* К вопросу о праве России на Южный Сахалин и Курильские острова // Государство и право. — 1995. — № 1.
5. *Клименко Б. М.* Государственная территория: вопросы теории и практики международного права. — М., 1974.
6. *Клименко Б. М., Ушаков Н. А.* Нерушимость границ — условие международного мира. — М., 1975.
7. *Похлебкин В. В.* К истории административно-правового и государственного статуса города, порта и военно-морской базы Севастополя (1783–1996 гг.) // Моск. журн. междунар. права. — 1997. — № 1.
8. *Тимченко Л. Д.* Государственная территория общего пользования: юридическая природа и правовой режим. На примере Шпицбергена // Моск. журн. междунар. права. — 1997. — № 3.
9. *Трофимов В. Н.* Правовой статус Антарктики. — М., 1990.

Тема 6

1. *Актуальные проблемы гражданства.* — М., 1995.
2. *Боярс Ю. Р.* Вопросы гражданства в международном праве. — М., 1986.
3. *Галенская Л. Н.* Право убежища (международно-правовые вопросы). — М., 1968.
4. *Лазарев Л. В., Марышева Н. И., Пантелеева И. В.* Иностранцы граждане (правовое положение). — М., 1992.

5. *Олауссон И. Ю.* Беженцы и вынужденные переселенцы в странах СНГ // Моск. журн. междунар. права. — 1998. — № 1.
6. *Потапов В. И.* Беженцы и международное право. — М., 1986.
7. *Тодька Ю. Н.* Конституционно-правовой статус иностранцев и беженцев в Украине. — Харьков, 1998.
8. *Чаголов К. М.* Несколько замечаний по проблемам, порождающим беженцев // Моск. журн. междунар. права. — 1998. — № 1.
9. *Черниченко С. В.* Международно-правовые вопросы гражданства. — М., 1968.
10. *Эгер Ж.* Процедура приема беженцев и лиц в поисках убежища // Моск. журн. междунар. права. — 1998. — № 1.

Тема 7

1. *Ашавский Б. М.* Межправительственные конференции. — М., 1980.
2. *Горденкер Л.* 50 лет ООН: институциональное развитие // Моск. журн. междунар. права. — 1995. — Т. III. — № 11.
3. *Зайцева О. Г.* Международные организации: принятие решений. — М., 1989.
4. *Ковалева Т. М.* Правотворчество международных организаций. — Калининград, 1999.
5. *Коваленко И. И.* Международные неправительственные организации. — М., 1976.
6. *Кривчикова Э. С.* Главные органы ООН. — М., 1989.
7. *Кривчикова Э. С.* Основы теории права международных организаций. — М., 1979.
8. *Крылов Н. Б.* Принципы участия государств в системе ООН. — М., 1986.
9. *Крылов Н. Б.* Правотворческая деятельность международных организаций. — М., 1988.
10. *Кузнецов С. А.* Представители государств в международных организациях. — М., 1980.
11. *Международные организации системы ООН* / Под ред. В. Ф. Петровского. — М., 1990.
12. *Моисеев А. А.* Международные кредитно-финансовые организации. — М., 1999.
13. *Морозов Г. И.* Международные организации. Некоторые вопросы теории. — М., 1974.

14. *Морозов Г. И.* ООН: время испытаний // США: Экономика. Политика. Идеология. — 1996. — № 5.
15. *Нешатаева Т. Н.* Международные организации и право. — М., 1998.
16. *Петровский В.* ООН: концепция развития и механизмы ее осуществления // Власть. — 1995. — № 3.
17. *Україна у міжнародних організаціях.* Довідник. — К., 1989.
18. *Федоров В. Н.* ООН и проблемы войны и мира. — М., 1988.
19. *Шibaева Е. А.* Право международных организаций. — М., 1986.
20. *Шреплер Х. А.* Международные организации. Справочник. — М., 1998.
21. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1996. — Т. 1. — Разд. X, XI.

Тема 8

1. *Анисимов Л. Н.* Международно-правовые средства разрешения международных споров (конфликтов). — Л., 1975.
2. *Беджуан М.* Международный Суд ООН: прошлое и будущее // Моск. журн. междунар. права. — 1995. — № 2.
3. *Кожевников Ф. И., Шармазанавили Г. В.* Международный суд ООН. — М., 1971.
4. *Лазарев С. Л.* Международный арбитраж. — М., 1991.
5. *Левин Д. Б.* Принцип мирного разрешения международных споров. — М., 1977.
6. *Пушмин Э. А.* Мирное разрешение международных споров. — М., 1974.
7. *Шатуновский С. В.* Развитие средств и методов мирного урегулирования споров // Моск. журн. междунар. права. — 1996. — № 1.
8. *Эттин М. Л.* Международные судебные учреждения. — М., 1984.
9. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1996. — Т. 1. — Разд. XIII.

Тема 9

1. *Василенко В. А.* Ответственность государств за международные правонарушения. — К., 1976.
2. *Василенко В. А.* Международно-правовые санкции. — К., 1982.
3. *Гусейнов Л. Г.* Международная ответственность государств за нарушения прав человека. — К., 2000.
4. *Колосов Ю. М.* Ответственность в международном праве. — М., 1975.

5. *Мазов В. А.* Ответственность в международном праве. — М., 1979.
6. *Манийчук Ю. В.* Последствия международного правового нарушения. — К., 1987.
7. *Михеев Ю. Я.* Применение принудительных норм по Уставу ООН. — М., 1967.
8. *Нешатаева Т. Н.* Санкции системы ООН (международно-правовой аспект). — Иркутск, 1992.
9. *Попов В. П.* Международное уголовное право. — М., 1997.
10. *Раскалей С. Б.* Объективная ответственность государств в международном праве. — К., 1985.
11. *Решетов Ю. А.* Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. — М., 1983.
12. *Ушаков Н. А.* Основания международной ответственности государств. — М., 1983.
13. *Хачатуров Р. Л.* Ответственность в современном международном праве. — Тольятти, 1996.
14. *Действующее международное право:* В 3 т. — М., 1996. — Т. 1. — Разд. XII.

Тема 10

1. *Венская конвенция о праве международных договоров.* Комментарий / Сост. и авт. коммент. А. Н. Талалаев. — М., 1997.
2. *Денісов В. Н.* Статус міжнародних договорів в Конституції України / Академія правових наук України. Вісн. АПНХ. — Х., 1997. — Випуск 1.
3. *Дружков М. П.* Заключение международных договоров в рамках и под эгидой международных организаций. — К., 1986.
4. *Евинтов В. И.* Многосторонние договоры в современном международном праве. — К., 1979.
5. *Евинтов В. И.* Многоязычные договоры в современном международном праве. — К., 1981.
6. *Захарова Н. В.* Выполнение обязательств, вытекающих из международного договора. — М., 1987.
7. *Каламкарян Р. А.* Фактор времени в праве международных договоров. — М., 1989.
8. *Коробова М. А.* Расширение сферы действия норм общего многостороннего договора. — М., 1983.
9. *Крохмаль В.* Про юридичну дійсність міжнародних договорів // Право України. — 1996. — № 5.

10. *Лукашук И. И.* Стороны в международных договорах. — М., 1966.
11. *Манасуев А. В.* Действие и применение международных договоров // Моск. журн. междунар. права. — 1998. — № 4.
12. *Про міжнародні договори України: Закон України від 22 грудня 1993 р. / Голос України.* — 1994. — 10 берез.
13. *Собакин В. К.* Правовые аспекты внесения на ратификацию многосторонних международных договоров // Моск. журн. междунар. права. — 1997. — № 3.
14. *Талалаев А. Н.* Право международных договоров. Общие вопросы. — М., 1985.
15. *Талалаев А. Н.* Право международных договоров. Действие и применение договоров. — М., 1985.
16. *Талалаев А. Н.* Право международных договоров. Договоры с участием международных организаций. — М., 1989.
17. *Ульянова Н. Н.* Общие многосторонние договоры в современных международных отношениях. — К., 1981.
18. *Шатров В. П., Шилтах В. Х.* Неправомерные договоры в международном праве. — М., 1986.
19. *Шепель А.* Застереження до міжнародних договорів // Право України. — 1997. — № 10.
20. *Шуриалов В. М.* Право международных договоров. — М., 1979.
21. *Действующее международное право: В 3 т.* — М., 1996. — Т. 1. — Разд. VII.

Тема 11

1. *Блищенко И. П.* Дипломатическое право. — М., 1990.
2. *Бобылев Г. В., Зубков Н. Г.* Основы консульской службы. — М., 1986.
3. *Ганюшкин Б. В.* Дипломатическое право международных организаций. — М., 1972.
4. *Демин Ю. Г.* Статус дипломатических представительств и их персонала: Учеб. пособие. — М., 1995.
5. *Ильин Ю. Д.* Основные тенденции в развитии консульского права. — М., 1969.
6. *Ковалев А. А.* Привилегии и иммунитеты в современном международном праве. — М., 1986.
7. *Консульская служба // Дипломат. вестн.* — 1997. — № 12.

8. *Плотникова О. В.* Консульские отношения и консульское право: Учебник для вузов. — М., 1998.
9. *Сандровский К. К.* Право внешних сношений. — К., 1986.
10. *Сандровский К. К.* Специальные дипломатические миссии. — К., 1977.
11. *Селянинов О. П.* Дипломатические представительства. — М., 1986.
12. *Действующее* международное право: В 3 т. — Т. 1. — М., 1996. — Разд. IX; Т. 3. — М., 1997. — Разд. IX.

Тема 12

1. *Абашидзе А. Х.* Защита меньшинств по международному и внутригосударственному праву. — М., 1996.
2. *Даниленко Г. М.* Международная защита прав человека. — М., 2000.
3. *Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е.* Європейське право у галузі прав людини. — К., 1997.
4. *Дмитриева Г. К.* Международная защита прав женщин. — К., 1985.
5. *Европейский Суд по правам человека.* Избранные решения: В 2 т. — М., 2000.
6. *Игнатова И. В.* Механизм реализации Европейской конвенции о защите прав и основных свобод // Государство и право. — 1997. — Т. 1. — № 1.
7. *Карташкин В. А.* Международная защита прав человека. — М., 1985.
8. *Карташкин В. А.* Права человека в международном и внутригосударственном праве. — М., 1995.
9. *Манов Б. Г.* ООН и содействие осуществлению соглашений о правах человека. — М., 1986.
10. *Мартыненко А. П.* Права народов в современном международном праве. — К., 1993.
11. *Международные акты о правах человека.* Сб. док. — М., 1998.
12. *Мюллерсон Р. А.* Права человека: идеи, нормы, реальность. — М., 1991.
13. *Права человека: Учебник / Отв. ред. Е. А. Лукашева.* — М., 1999.
14. *Энтин М. Л.* Международные гарантии прав человека. Опыт Совета Европы. — М., 1997.

15. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1997. — Т. 2. — Разд. XIV.

Тема 13

1. *Арцибасов И. Н.* Международное право (законы и обычаи войны). — М., 1975.
2. *Арцибасов И. Н., Егоров С. А.* Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. — М., 1989.
3. *Баймуратов М., Гараджаев Д.* Международное гуманитарное право и его имплементация в законодательство Украины: Юрид. вестн. — 1998. — № 4.
4. *Котляров И. И.* Международно-правовое регулирование вооруженных конфликтов // Военное право. — М., 1997. — Гл.10.
5. *Кукушкина А. В.* Действие норм международного права в период вооруженных конфликтов // Государство и право. — 1994. — № 1.
6. *Полторацк А. И., Савинский Л. И.* Вооруженные конфликты и международное право. — М., 1976.
7. *Пустьогаров В. В.* Международное гуманитарное право. — М., 1999.
8. *Тиунов О. И.* Международное гуманитарное право. — М., 1999.
9. *Фуркало В. В.* Международно-правовая защита гражданского населения в условиях вооруженных конфликтов. — К., 1986.
10. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1996–1997. — Т. 2. — Разд. XVI.

Тема 14

1. *Анцилевич Г. А., Высоцкий А. Ф., Демиденко В. В., Шипцов А. А.* Современное морское право и практика его применения Украиной. — К., 1995.
2. *Бекяшев К. А., Волков А. А., Каргополов С. Г.* Морское и рыболовное право. — М., 1990.
3. *Василенко В. А., Высоцкий А. Ф., Рыбальчик Д. Э.* Международное морское право. — К., 1988.
4. *Котляров В. С.* Черноморские проливы: арена сотрудничества или конфронтации? // Моск. журн. междунар. права. — 1996. — № 3.
5. *Международное* морское право: Справочник. — М., 1985.
6. *Молодцов С. В.* Международное морское право. — М., 1987.
7. *Мировой* океан и международное право: В 5 кн. — М., 1986–1991.

8. *Открытое море*. Международные проливы. Архипелажные воды. — М., 1988.
9. *Саваськов П. В.* Исторические воды в международном морском праве // Сб. науч. тр. “Морское право и международное торговое мореплавание”. — М., 1987.
10. *Словарь международного морского права*. — М., 1985.
11. *Яковлев И. И.* Международный орган по морскому дну. — М., 1985.
12. *Действующее международное право*: В 3 т. — М., 1997. — Т. 3. — Разд. XX.

Тема 15

1. *Актуальные вопросы международного воздушного права*. — М., 1973.
2. *Бордунов В. Д.* Правовой механизм деятельности международных авиационных организаций. — М., 1989.
3. *Борьба СССР за мирное использование космоса (1957–1985)*. Документы и материалы в двух томах. — М., 1985.
4. *Гусьнина Ю. В.* Режим контроля за распространением ракетной технологии // Моск. журн. междунар. права. — 1995. — № 2.
5. *Колосов Ю. М., Сташевский С. Г.* Борьба за мирный космос. Правовые вопросы. — М., 1984.
6. *Малеев Ю. Н.* Международное воздушное право. — М., 1986.
7. *Международное воздушное право*. — Кн. 1. — М., 1980; Кн. 2. — М., 1981.
8. *Международное космическое право* / Отв. ред. Г. П. Жуков, Ю. М. Колосов. — М., 1999.
9. *Сапрыкин Ф. И.* Международно-правовые проблемы использования воздушного пространства государств-участников СНГ // Моск. журн. междунар. права. — 1993. — № 4.
10. *Словарь международного воздушного права*. — М., 1988.
11. *Словарь международного космического права*. — М., 1992.
12. *Действующее международное право*: В 3 т. — Т. 1. — М., 1997. — Разд. XXIII; Т. 3. — Разд. XXII.

Тема 16

1. *Альтшулер А. Б.* Международное валютное право. — М., 1984.
2. *Богатырев А. Г.* Инвестиционное право. — М., 1992.
3. *Богуславский М. М.* Международное экономическое право. — М., 1996.

4. *Борисов К. Г.* Международное таможенное право. — М., 1997.
5. *Борисов К. Г.* Международно-правовые аспекты сотрудничества государств в области науки и техники. — М., 1992.
6. *Вельяминов Г. М.* Основы международного экономического права. — М., 1994.
7. *Войтович С. А.* Принципы международно-правового регулирования межгосударственных экономических отношений. — К., 1988.
8. *Карро Д., Жюйар П.* Международное экономическое право. — М., 2002.
9. *Коробова М. А.* Международное право и экономические договоры. — М., 1987.
10. *Международное торговое право* / Под ред. В. И. Лисовского. — М., 1979.
11. *Право международной торговли: Словарь-справочник.* — М., 1997.
12. *Ушаков Н. А.* Режим наибольшего благоприятствования в межгосударственных отношениях. — М., 1995.
13. *Шатров В. П.* Международное экономическое право. — М., 1990.
14. *Шрепpler X.-А.* Международные экономические организации: Справочник. — М., 1998.
15. *Эбке В.* Международное валютное право. — М., 1997.
16. *Действующее международное право: В 3 т.* — М., 1997. — Т. 3. — Разд. XVIII, XIX.

Тема 17

1. *Блищенко И. П., Жданов Н. В.* Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера. — М., 1984.
2. *Галенская Л. Н.* Международная борьба с преступностью. — М., 1974.
3. *Галенская Л. Н.* Сотрудничество государств в борьбе с преступностью. Правовые проблемы. — Л., 1978.
4. *Звирбуль В. К., Шутилов В. П.* Выдача уголовных преступников. — М., 1974.
5. *Карпец И. И.* Международная преступность. — М., 1988.
6. *Каюмова А. Р.* Международное уголовное право (Становление и современные тенденции развития). — Казань, 1998.

7. *Лукашук И. И., Наумов А. В.* Выдача обвиняемых и осужденных в международном уголовном праве: Учеб.-практ. пособие. — М., 1998.
8. *Лукашук И. И., Наумов А. В.* Международное уголовное право: Учебник. — М., 1999.
9. *Международное уголовное право* / Отв. ред. В. Н. Кудрявцев. — М., 1999.
10. *Панов В. П.* Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями. — М., 1993.
11. *Родионов К. С.* Интерпол: вчера, сегодня, завтра. — М., 1990.
12. *Действующее международное право*: В 3 т. — М., 1997. — Т. 3. — Разд. XVII.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Міжнародне право”.....	6
Програмний матеріал дисципліни “Міжнародне право”.....	7
Теми контрольних робіт.....	17
Вказівки до виконання контрольної роботи.....	19
Практичні завдання.....	21
Питання для самоконтролю.....	23
Список літератури.....	28

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *І. В. Хронюк*
Комп'ютерне верстання *Н. М. Музиченко*

Зам. № ВКЦ-2842
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП